

Nyugat · / · 1932 · / · 1932. 7. szám

Móricz Zsigmond: A mai cigánykérdés

Péró, 1932 március 10.

Körüljártam a nagy alföldi város egyik szélső utcáorát. Végtelen hosszú utak, sár, apró kedves házak, nagy szénakazlak az udvarokon.

- Ezek a nagy gazdavárosok csodálatosan egyformák. Nem lehet megmondani, hol vagyok.

- A mi városunknak van egy olyan specialitása, ami nincs akárhol: A Péró... Így hívják a cigánynegyedet. Száz, vagy százötven évvel ezelőtt egy régi püspök a város közepén levő nagy telkét a cigányoknak adta, úgy, hogy soha onnan ki ne lehessen telepíteni őket, csak ha az egész cigányság megszavazná a kitelepítést... Különb szörnyű hely, rogyadozó viskók, telezsúfolva emberekkel. Igazi cigánytelep, semmi kultúra, semmi higiénia.

Elvezetett oda.

A Pérónak nevezett városrész valóban a város kellős közepén van, a főútvonaltól, a város kereskedelmi sugárútjától néhány lépésnyire, a gimnázium mögött. Már az út nehéz, mert olvad a fagy és nagy sár van, amelynek csak a szélén kitaposott nyomokon lehet lépkedni, de mikor bejutunk a cigányházak közé, egész reménytelennek látszik aszfalthoz készült cipőinkben a behatolás.

Földbesüppedt régi kis házak alig átlátszó ablakán szemérmetlen nők néznek ki félig meztelenül az alkonyat felé hajló elég korai délutánon.

Ahogy bekanyarodunk a legelső sarkon, be a Péró közepébe, egyszer csak teljesen utunkat állja a sár.

Egy bőrkabátos cigányember egy szép kis fehér lovat hajt, a kis kocsi teljesen üres, de a ló nem akar húzni. A gazda leszáll a kocsiból s vezetéken viszi a lovát.

Hirtelen megnyitnak mögöttünk egy kaput, a cigány beugrik a kocsiba s merész ívben behajt.

- Itt van a Péró legintelligensebb cigánya, - mondja barátom, - ez lesz a legjobb, vele beszélni. Jó, hogy itthon van.

Már kiált is neki:

- Jöjjön csak, Dráfi úr!

Az jön. Testes, értelmes arcú ember.

- Itt van a legkülömb cigány, - mondja s a vállára teszi a kezét a kalauzom, aki ujságíró helyben. Engem sért, hogy cigánynak nevezi.

A cigány azonban nincs megsértve, nyugodtan néz a szemünkbe.

- Tessék beszélgetni hozzám egy percre, tessék csak bejönni egy kicsit a cigánylakásba, - mondja.

A kis ló az udvaron szinte fintorgatja az orrát, hegyezi a fülét, szemmel láthatóan nem érzi jól magát ebben a parányi udvarban s ebben a nagy sárban.

Bemegyünk a házba. Egy kis konyha, melyből jobbra-balra szoba nyílik, meglehetősen nagy rendetlenség, ágy jobbról, alig megvetve s egy csomó asszony s gyerek nyüzsög benne.

Balra tessékelnek a jobbik szobába. Ez olyan, mint egy vidéki kisiparosnak a szobája. Elég jó bútorok, a falon szentképek.

- Tessék helyet foglalni.

- Szép háza van, - mondom, - de ez nem régen épült, ugye?

- Már elég régen, kérem, huszonnyolcban, vagy huszonkilencben. Ezt én építettem kérem, saját magam. Én, a régi viskónak a helyén. A magam két kezével hordtam le a házat és kihordtam a határba innen a régi talajt. Kérem, azt nem lehet már el se gondolni, mi volt itt. Méter vastagon kellett kiásni a poloskatalajt. Tele volt itt poloskával minden, a falban csak úgy nyüzsögött, vastagon, mint a trágya a sok poloska. Ez mégse embernek való. Igaz, hogy én itt születtem, ez volt az én szülőházam, meg az apámé, nagyapámé, mi mind itt születünk és itt nőttünk fel. Itt aludtunk mi gyerekkorunkba a sparthert alatt a rongyon, ahogy a többi házban még ma is alusznak a többi cigányok. Kérem, száz esztendővel ezelőtt, vagy isten tudja mióta, ez a Péro a cigányságnak a helye a városban. Ötven család kapta, kérem, akkor ötven családot szorítottak be ebbe a bűdös Péroba és most nyolcszázan vagyunk. Ma nyolcszáz léleknek kell ugyancsak itt lakni és azóta nem is építettek ide, kérem, új házat, csak így nyomorgunk. Embernek való ez a hely?

Megdöbbsentett a beszéd. Értelmes, szinte szónoki készség volt a szavakban s tagoltan, nyugodtan tette egyik szót a másik után. Igazán magasabb intelligencia volt a beszédében.

- Én a gyerekeimet már ki akarom ásni ebből a Péróból. Mind a két fiamat iskoláztatom. A nagyobbik, a tizenhétéves most tanítóképezdei növendék. Tanítót akarok belőle csinálni. Azt akarom, hogy ember legyen a szegény cigánygyerekből. Mi, kérem, szegkovácsok vagyunk. De a mai időkben nincs szükség a munkánkra. Egész napi munkával nem tudunk ma többet keresni egy pengőnél. Nincs építkezés, nem veszik már a jó kovácsolt vasszögeket. Mi csináltuk a bányaszögeket, a slipperszögeket a vasúthoz, meg tudjuk mi azt ma is csinálni, de ha nem veszik. Munkanélküliek vagyunk. Azért tanítatom én a gyerekeimet, hogy hadd tudjanak kiszabadulni innen a Péróból.

Értelmes arcú kisfiú van a szobában, csinosan öltözve, ahogy a gimnazistának kell öltöznie. Ott vannak a könyvek előtte, fekete szemei rajtunk függenek.

És a cigánygazda beszél, beszél a mai nehéz életről, a reménytelen jövőről.

- Mért munkanélküli maga? - mondom. - Lová van, fuvaroz. Máskor is csak így voltak télen át.

- A lóval is becsapódtam, kérem. Szép kis ló, azért vettem meg. Kölcsönt vettem fel a házra, hogy megvehessem, mert azt gondoltam, segíteni fog. Nem vettem drágán. De aki eladta, azért adta el, mert ő se tud vele semmit se kezdeni. Nem húz. Még üresen se húzza a szekeret. Most akarom visszaadni, de nem veszik vissza még a feléért sem. Úgy vagyunk itt most a lóval, hogy a mult vásáron is két lovat hagytak itt, csak megszökött a lótól a gazdája, nem bírta nézni, hogy nincs a számára semmi takarmánya, eladni nem tudta, hát isten irgalmára bízta. Egy gazda fogott fel a két lovon. Jó lesz a disznainak, mondta. Megetette a disznókkal.

Kimegyünk a sárba.

Az udvaron az ő házához ragasztva még egy öreg ház áll. Ez egy másik családé. Még az eresze sincs bedeszkázva. A szél átsüvít a tető alatt.

- Rom ez már, kérem. Nem lehet hozzá se nyúlni, mert rájuk szakad. Én adtam nekik egy pár vaskapcsot, hogy a szarufákat megerősítsék. Hétygyerekes özvegy cigányasszony lakik ebben a házban. Semmi keresetük a világon, csak úgy élnek isten irgalmából.

Az ablakon arcok néznek ki, kíváncsi és sovány emberarcok. Asszonyok, gyerekek.

Most elme gyünk megnézni a Pérót.

Kerüljük a sarat és dagasztjuk, ahol muszáj.

Nyomorult viskók szörnyű tömege. Egymásra építve, mint a fecskéfészkek. Semmi út. A házak mellett semmi kerítés. Úgy lehet menni köztük, mint a vakondtúrás közt a legelőn.

Egyszer aztán teljesen elfogy a sárban minden nyom.

- Tessék megnézni, ez egy igazi tömeglakás.

Megnyitja az ajtót, belépünk. Egész embertömeg. Egy pici konyha s hozzá egy pici szoba. Nehéz levegő.

- Tizenketten laknak ebben a házban.

A háziasszony egy tányér levest visz éppen be a konyhából a szobába s a szentképek alatt álló asztalra leteszi egy igen öreg asszony elé.

- Ez az ő vacsorája, - mondja a menyecske. - Egy kis keménymagos leves, egy kis zsemlye van beleaprítva neki.

- De mitől olyan piros?

- Egy kis paprika van benne, hogy íze legyen.

Elém is tartja a tányért, hogy megnézzem s szokott cigány temperamentumával ki is lötytyenti. Olyan piros, mintha paradicsomleves volna.

- Így élünk mink kérem a magunk szegénységében.

Dráfi úr, a szegkovács, a bőrkabátjában ott áll közepén, mint egy vajda. Borotvált arca kemény és ott borong rajt a cigánybánat.

- Itt egy kis házat csináltak a minap s a városi főmérnök úrnak ki kellett jönni, hogy a lakhatási engedélyt megadja. Hát kérem, mikor bejött a Péróba, az orra elé tartotta a zsebkendőjét és azt mondta: «Csak ebbe az átkozott Péróba ne kellene soha kijönni...» Így kérem... Ezt mondta... Ahelyett, hogy hívás nélkül kijönne néha, vagy a főorvos úr és ha hazamegy a városházára, azt mondaná a főbíró úrnak, hogy: «Barátom, abba a Péróba tarthatatlanok az állapotok, segítsünk rajtuk valahogy...» Ez illene egy olyan tanult úri emberhez, nem az, hogy a zsebkendőt az orra elé tartsa és azt mondja, hogy: «csak ebbe az átkozott Péróba ne kellene soha bejönni...»

- Kik azok, akik itt laknak, egy család?

- Egy, igen, egy család ez mind. Egy család itt kérem ez egész cigányság. Itt van kérem az én öcsém, ez annak a testvére, ez meg a komája, ez az öreg szakállas ember, meg a felesége.

- De hát hogy alusznak itt tizenketten? Hiszen nem látok többet három ágynál.

- Igen, kérem, - sikít fel a menyecske, - nem fér ide több ágy. A többiek a földön alusznak.

- Szalmazsákon?

- Nem fér ide szalmazsák. Rongyokon. Nappal ott vannak a rongyok az eresz alatt kint, este behozzuk és arra fekszenek a szegény cigányok. Mikor lefekszünk, nem lehet ide benyitni, mert úgy tele vagyunk, hogy itt lépni se lehet. Csak ez az öreg ember hál a konyhában, mert ő már beteg. Benne van a bacillus. Azér alszik kinn, mer akkor kinyitja az ajtót, hogy legyen neki levegője, mert ha nem kap levegőt, megfullad a szegény öreg ember.

- Tetszik látni, - mondja a vajda, aki most nem vajda nevet használ, hanem szószóló a nép közt. - Így tartanak minket itt a tudatlanságban és a nyomorúságban. Még én csak három osztályt végeztem, mikor én gyermek voltam, de megtanultam írni, olvasni. Én eljövök ide is, meg máshova esténként és olvasok nekik. Az ujság ingyen van, mert itt van ez az én öcsém, a rikkancs, ez minden ujságból hazahoz egyet, amit árul, én meg olvasom nekik e mellett a kis petróleumlámpa mellett kilenc óráig, meg tízig, meg néha tizenegyig is. Mindent elolvasok, hadd tudják a szegény cigányok, hogy mi van a világban, mert mindenre kíváncsiak. Elolvastam nekik az este is, hogy a francia Tardiu mit akar, hogy egész Európa egy vámba legyen kérem, meg azt is elolvasom, hogy a japánok és a kínaiak hogy harcolnak egymással, hadd örüljön a szegény cigány.

- Minek örül? Kinek a pártján vannak, a japánok pártján, vagy a kínaiak pártján?

Az ember elgondolkodik.

- A cigány kérem olyan, hogy mindig annak a pártján van, aki a gyengébb, akit megtámadnak. Most mi nevetünk rajtuk, hogy ölik egymást, tizenkét esztendeje meg ők olvasták, ők nevettek mi rajtuk kérem, hogy mi öltük egymást. Mert nekünk kérem nem kell háború. Mi nem vagyunk háborús pártiak. Nekünk béke kell és munka.

Háta mögött férfiak állanak s egyszerre hevesen állítják, meg erősítik, hogy nekik nem kell háború, hanem kenyér és munka.

- Nekünk nem kell politika se. Mikor a választás volt, jöttek a politikai pártok: «Ti cigányok mindig a mi testvéreink voltatok, szavazzatok ránk.» Jöttek a szocialisták, «ti cigányok, ha nem ránk szavaztok, eláruljátok az igazságot és megbontjátok az egész emberiséget.» Mikor aztán leszavaztunk, hogy egyik csapat szavazott a polgársággal, a másik a szociálistákkal, akkor aztán választás után ha ezek a szegény asszonyok mentek koldulni, mert ők abból élnek, hogy koldulgatnak a családoknál, azt mondták nekik: «menjete a szociálistákhoz.» Ezek meg abból élnek, hogy a vasúti töltés mellett szedegetik az el nem égett széndarabocskákat, akkor jött a felügyelő úr, hogy takarodjatok innen, menjete a városházára, kérjete kenyeret a főbíró úrtól, mert arra szavaztatok.

- De hisz maguk kapnak munkanélküli segélyt, ebédet kapnak a várostól.

- Igen, azt kapunk, de mit kapunk kérem. Bablevest? Tessék megnézni, senki se akarja megenni, még most is itt van.

Behozzák a fazekat, ami félig van bablevessel.

- Meg ilyen kalácsot kérem, ez kalács?

Két hófehér veknyiforma kalácska van a kezében s megvetően töri ketté. «Se nem édes, se nem sós.»

Kísérőm nevet és azt súgja: «A cigánynak minden kevés, és minden rossz.»

De a vajda rájuk szól.

- Nem kell bücsmölni, mert ez is jó. Enélkül bizony éhen halnánk. Ez jó kérem, de mit ér. Nem az kell nekünk, hogy egy csajka levessel fizessenek ki, hanem adjanak munkát, ne vegyék a drótszeget a gyárban, hanem csináltassák velünk. Mikor nekünk jól ment kérem, akkor a pékek is jobban éltek, mert megsüttettük magunknak a kalácsot, nem szorultunk a város irgalmára. De ez csak arravaló, hogy ne legyen jajgatás és lázongás, hogy mi hadd éljünk itten csendesen, mint az egerek, meg a vakondokok. Ahelyett, hogy iskolába járatnának és egészséges lakást teremtenének nekünk. De itt még a magunk pénzén se szabad építeni, mert a főbíró úr azt mondja, benne van a programjában, hogy a cigányokat kitelepítik. Igen, de a muzsikus cigányok kérem abba nem egyeznek bele, hogy innen kimenjenek, mert ha kiteszik őket a határba, a Piritóba, a mezőn mikor éjszaka mennek majd hazafelé munka után, agyon is verik őket. Így osztán mindig azzal ütök el, hogy háborúságot csinálnak a cigányok közt, a multkor is nagy gyűlés volt és azt mondta a főbíró út, hogy akartok lakni? Mindenki külön-külön vagy emeletes házakban együtt? Ezen a cigányság összeveszett és még ma sincsen egység, mi meg itt maradunk évről évre a nyomoruságban és a tudatlanságban.

Helyeselnek, kissé elnyomva ennek az embernek az okossága és a nagy szónoki készsége mellett, de mindent helyeselnek.

- Mit csináltak a cigány Péróból, kérem. Mikor én legény voltam és házasodni készültem, akkor három esztendő is eltelt, míg egy cigánylegény egy cigánylánynak a kezét megfoghatta. Nem kell most három óra se. Mert ide telepítették közénk a prostatáltakat és ezektől

megtanulják a mi gyerekeink, hogy kell szerelmeskedni. Mit akarnak mi velünk az urak? Miért nyomják ide ezeket a becstelenekeket? Én meg tudom mondani miért, azért, mert szükségük van arra a pénzre, amit belőlük kiszednek. Ezért tettek már ide negyven ilyen nőt, nincs köztük kettő se cigány.

Hátulról egy égő szemű cigány megszólal:

- Éppen kettő van köztük cigány.

- Nahát kérem, ha olyan szüksége van rájuk a városnak, mért nem teszi őket a Battyány-utcába, meg a Szécsényi-utcába, vagy ott van a nagy piac, mért nem építenek annak a közepén egy olyan palotát, ami az égig ér, s rakják oda, hogyha olyan büszkék rájuk. De ne tegyék éppen a Péróba, hogy idevalók. Már az ujságok is megírták, hogy hatéves cigánygyereket nemi bajjal kellett kezelni a kórházban. Ezt teszik velünk kérem.

Az öreg asszony, nem is tudják, milyen öreg, nyolcvanon felül van, felszedi magát és sietve elmegy.

- Hova megy, nem ide való?

- Ide való kérem, csak most elmegy a testvéréhez egy kicsit beszélgetni.

Nagy macska ugrik le az ágyról.

- Ejnye, de szép macska. Kutyájuk is van?

- Az nincs kérem, mert azért adót kell fizetni.

Egy menyecske hangoskodik.

- Ha a rendőr jön, felírja, hogy kutya. Lehet fizetni öt pengőt meg tízet érte. Mi nem fizetünk, hogy az uraknak legyen szivarra.

- De hiszen nem szivart vesznek rajta, hanem ugye ebédet adnak maguknak.

- Azt nem abból adják, csak hogy betömjék a szegény cigányok száját. Adjanak munkát. Vásároljanak szeget.

- Hát tyúk, liba, kacsa, malac van-e?

- Honnan vóna? Vót két kis malacom - mondja egy asszony -, megdöglött.

- És mit csináltak vele?

Nevetnek.

- Megettük kérem. Mink csak dögöt eszünk, mink csak akkor jutunk egy kis húshoz, ha valahol döglük.

A vajda megszólal:

- Tetszik látni, mink még ma is ezek vagyunk, megesszük a dögöt. Már a paraszt, vagy az iparos régen nem eszi, de minket még ma is csak úgy tartanak, hogy megegyük a dögöt. Iskola kell nekünk kérem, hogy tanítsanak. Én most már tanulok, hogy a gyerekeimnek könyve van, tanulom. A történelmet, azt én nem is tudtam soha, hogy történelme is volt az embereknek. Most bizony jobban elolvasom, mint a gyerekeim. Meg szociális könyveket olvasok, ha hozzájutok.

- Hát regényt olvas-e?

- Azt kizárólag soha. Minek az nekem, kérem, a regény az nem szól semmit a cigányok sorsáról, az minket nem tanít semmire. Itt van az öreg bátyám, ha regény kell, az mesél nekünk akár egész éccaka a Mirkó királyfiról.

Megelevenedik az egész társaság, nevetnek, férfiak, asszonyok, leányok, gyerekek. Valami ősi, valami meleg vidámság önti el a kemény panaszok helyét, az ősi cigányvidámság, amely a legmélyebb nyomorban is mindig megőrizte a lelküket és fenntartotta a jövő baja számára.

- Folyamodványt kellene beadni a főkörmányzóság számára és egy kéttagú deputációt küldeni. De az csak úgy lehetne, ha a főispán úr is aláírná, mert ha így megyünk, akkor kivernek bennünket. Azt már megtanultam, hogy hiába iratok én folyamodványt akárkivel, az mind csak a szemétkosárba kerül.

Órák telnek el a beszélgetésben, ömlik, ömlik, mint a vulkánból a láva, szörcsögve és fortyogva az emberi élet egy különös rétegének évszázados, évezredes nyomoruságáról.

- Még a mi anyánkat, ha kétnapos gyerekágyat feküdt is, ha éjfélkor megzörgették az ablakot, fel kellett kelni és vinni a levelet a más falukra. Mert azelőtt a cigány hordta a levelet. De ma is csak úgy gondolkodnak a cigányról. Mikor a harctéren voltam, három legény innen a Péróból elesett, mikor bejelentették, azt mondta az őrmester úr: «Fene egye meg őket, három cigánnyal kevesebb van.» Így kérem, ma is ennyi a cigány, pedig az én fiam tud tanulni és akkor a többi is tudna, ha valaki gondolna rá, de soha még az nem történt meg, hogy két úriember idejött volna és leült volna itt a mi asztalunk mellett, a mi székünkre és meghallgatta volna a mi panaszainkat. Pedig mi is két lábon járunk és nekünk is van szívünk és mi is becsületesek vagyunk. Soha nincs itt kérem semmi csendzavarás. Se tolvajlás. Azt mondta a főbíró úr: «Mit csináljak veletek, én nem telepíthetnélek ki benneteket, csak akkor, ha azt jelenthetném, hogy a Péróban mindenkit vason kell tartani. De itt nincs soha a legkisebb zenebona.» Azelőtt a mi asszonyaink bejárók voltak a polgárokhoz és ők végezték a bevásárlást nekik, ők hozták mindennap a cukrot, meg a kávé a boltokból és soha nem volt semmi baj. A cigányasszony megmosdatta a gyerekeit az iparosnénak és kiséperte a házat és cselédmunkát végzett neki egy kis lisztért, egy kis zsírért, ma már ez nincs, mert úgy elvadították a cigányoktól a népeket, hogy szóba se mernek velünk állani, mintha mind betörő gyilkosok volnánk.

- Hát mikor volt csendőr utoljára a Péróba?

A vajda egy kicsit elhallgat.

- Tegnap kérem. Tegnap, mert van itt vagy két csirkefogó gazember legény, akik megkéselték egymást. Bár meg is ölték volna, hogy megszabadulna a cigányság az ilyen lingár naplopóktól. Ez rontja a cigányság hírét, az ilyenek, de egy-két csavargóról nem lehet az

egész cigányságot megítélni. Mind a tudatlanság az oka kérem és a rossz nevelés. Iskola kell nekünk meg munka és kenyér és orvosság, egyéb nem kell. Adjanak jó lakást, hogy abba élni lehessen, akkor más lesz ez is.

Lámpával kísértek ki a Péróból. Nem sajnálták a maguk cipőjét, csizmáját, hogy minden lépésnél megmutassák az utat, hova lehet lépni.

Nyugat · / · 1915 · / · 1915. 22. szám

Móricz Zsigmond: Próbán

A Múlt: az Én.

November végi szürke napon, mikor a pesti utca nedvesen fénylik s a kocka kövek közt az úttesten apró tócsák csillognak s a csukott fiakker kocsi, mint lusta nagy bogár gunnyaszt a vén sárga takaróval leborított sovány ló mögött, mikor a fákon már nincs levél s a bokrok, mint nyírágseprű csomók vannak a terek sodronyhálója mögé beállítva, mikor a pesti ég egyforma szürke és füstké, a piszkos ablakokon át, mikor madarak jönnek hosszú laza rajban s beszemetelik az eget, mikor az ember lehangolt és reménytelen s mikor a későn fekvők népe kora délelőtt, morózusan s duzzadt szempillákkal jön próbára...

Olyankor fél a szerző.

Megérzi, hogy milyen furcsaság, ostobaság és képtelenség, írni napsugaras nyárban, fenyvesben szaladgálva, nagy kalapú tótokat bámulva, a sorrentói emléket hétszámra hallgatva borosznói fürdőn, írni mulatva és ugrándozva, fiatal boldogságtól elrablott, boldog fiatalossággá lopott órákban, megrontva a valóságot a képzeletért, megölve a mát tegnapért, a jövőre hamisan apellálva, de írni, csak írni, mámorosan, mákonyosan, dühödve, élve, ölve, mindenárért, írni szókat, amelyek furcsán, ugrálóan bolondosak, okosak és naivak, parasztkülönösek, szavakat, amelyek zümmögnek, mint a méhek s messze alá, az alföldre, messze vissza a szülőföldre, még messzebb az első csodálkozások ingereibe szállnak vissza s virágport, ízet, mézet szednek...

S mi furcsa, mi lehetetlenség, hogy kis játék és semmis bibiskedés megrögzítődnek fehér keskeny papíron, önálló életet kezdenek élni, kivágva és elszakadva, mint gyermek a vérző s megkönnyebbülve tovább élő testből...

A szerző régi, gyerekkorából, fiatalokorából, a tegnapijából hozott örök, szívszorulásával, a reménytelenségnek, a bánatnak, a halálnak örjítően fölösleges örök érzésével állt az ablakban s jött a rendező, fiúsan, kacagásra kész szájjal és ártatlanul, semmibe bele nem fáradó, csodálkozásokkal telített szemmel, hóna alá csapta a hosszú barna könyvet s a cigaretta szopókája mellől szólt kedvesen és nevetve:

- Lemehetünk a próbára, már ott vannak az öregek...

A szerző, a szerző bebújik a rengeteg ajtón, a tömérdek színfalak alatt, vásznak nagy lepedői, léckeretek magas krikszkrakszai, novemberi fáradt hangulat, kiábrándulás: ez hát a költő álmának kivetítése... vastag ecsettel pingált fehér oszlopok zsákvászon színén s egy kopott nagy, kék körfüggöny.

- Mi ez?

- Ez nagyszerű dolog! Horizont!

A szerző elhúzza a száját s még fölnez a sötét magasba, ahol lécek lógnak, a zsinórpaddlásba emelt vászondarabok talpai...

- Jó reggelt... - a szerző emberré lett s egyszerre kimúlt hangulat, megérzés, - kerek arcával nevetett s egyszerre örült és mulatott és gyönyörködött és menthetetlen káröröm vett rajta erőt, hogy öreg urakat, csodálatos szép öreg néni körül, látott csoportokban, ahogy félálmosan, félig duzzogva, kicsit morózusan álldogáltak a színpad sarkaiban. Ezek mind ő miatta keltek fel ilyen jókor... ő miatta vannak most itt... Borzasztóan tetszett neki, hogy ő csak egyszer szenvedte végig azoknak a szavaknak kiköltését s mindig frissen, kipihenve, délelőtti gyönyörű időkben, szerelmesétől asztalhoz szökve, minden öröme és vidám jóérzésnek telijében, míg ezek itt szegények, kénytelenek novemberben napról-napra újra meg újra át meg át magolni szót szó után...

S olyan friss lett és úgy mosolygott és nevetett s tréfált, s annyira elektrizált volt, hogy egyszerre csak mindenki vele örült s a végén ő érzett valami meleg és drága kisugárzást a lelkekből, szeretetet, amely hirtelen megdöbbenet, nem méltatlanul kapja-e...

...Újházi mindig ott totyogott Blaha Lujza mellett... Mindig hallani lehetett az ő furcsa, szinte nyöszörgő, köhögő mellhangját, ahogy semmit se mondott, csak egy "na, na, ja, ja, aha" féle hangot, de mindig ott totyogott s félkarral untalan meg meg ölelte, öreges, testvéri, drága gyöngédséggel a párját, darab szerint feleségét.

Aranyos öregek, mennyi báj és édesség lebegett fölöttük, az öregség leszűrődésében, régi gazdag temperamentumuk, régi magas kedélyük, megfinomodva és el érezve, mint arcukon a karakter sok-sok apró redője, a régi üresen puha és sima arcok ködlő keretében. Az Újházi halvány, nagy arca kissé fonnyadóan, szája itt szivartalanul, egymásra esve, befelé és állá, elcsökevényesedett állá szokatlanul, függőleges ráncokat a vetve. Csak nagy, értelmes, érzékies, okos és ideges orra volt fiatal és a homloka, sima fölfelé fehéredő és nemes, kevés dimb-dombot vető, keskeny kupolás homloka. Szemüvege idegenszerűen ült az orrán s homályos volt valahogy az egyik üvege. Olyan tiszta volt, rendes, öreguras, csak a nyaka vékonyodott már.

- Jól tudja a szerepét az öreg, - mondta kuncogva a rendező, - nagyszerűen tudja, szégyelli magát Blaha előtt. Kezeit csókolom méltóságos asszony.

- Jaj ma ki fogok kapni, - szólt azon a drágaságos édes hangján a Nagyasszony, amelynek minden foszlánya tele van, a magyarnak régi édes gyönyörűségeivel, mi kár egy ilyen hangot, hangsúlyt, közönséges dolgokra is használni, ilyen báj és kedvességet nemcsak a legizőbb hangulatban és villanyfényben hallani... - ki bizony, nagyon meg fognak szidni, mert ne tudom a szerepemet... Jaj, még szerzőnk is van, no nézze meg az ember, ha ezt előre tudtam volna, jobban megtanulom, (jaj édes fiam, miért írt bele annyi csúnya szót!)

A szerzőnek megkönnyesedett a szeme, beitta és belélegezte ezt az isteni asszonyt, akinek minden mozdulatából valami rendkívüli búbáj illatozott.

- Úgy örülök, hogy az én édes öregemmel együtt játszhatom, - mondta aztán a drága Nő s meg legyintette kissé frissen, fiatalosan az Újházi karját.

- No, - mondta Újházi s melegen nézett rá, - bizony "Sári", legalább még egyszer "ráordítok" aztán muszáj lesz megölelned a színpadon!

- Ó nézze meg az ember a huncutot...

Blaha nagy bundájába behúzta a fejét a perzsaprém gallérjába, s olyan fiatal volt a füle, a haja, a szeme, különösen az eleven, csillogó, barna szeme, amely olyan hamisan tudott nézni a színpadon, s frufri kedves kacéran rizegtek a bársony kalap alól, fekete kalapján nagy toll, dús, egy egész szárny, hófehér s télikabátján paszomántos gombok. Köhécselt kicsit, "jaj angyalom úgy meg vagyok hülve", s fehér kis kendőjével takarta a száját, mint egy szabolcsi menyecske a templomban.

Jóisten, az az ártatlan évdés. Napsugár az őszi lombokon. Színes levelek, túlságosan is színesek, a pillanatnyi fény jobban csillog rajtuk. Él az asszony, míg mozog a nyelve s ő frissebb volt és talpraesettebb, mint valaha is valamely szerepe, olyan pergő, ötletes, stílusos, olyan népszínműi kincs volt, hogy ez a műfaj a magyar operett általa egy egészen külön magasságba emelkedett s ezt minden szaván és minden mozdulatán érezni kellett. Ez a művésznő, akit föllépésekor mint naturalisztikust dicsőítettek volt, a tiszta kivonata, eszenciája volt annak, amit a nép szelleméből költőit ki lehetett vonni...

Az ügyelő jött és az Újházi fülébe súgott.

- Kérem szépen Mester, - mondta, nem lehet abba játszani, amibe a Pártütőkbe tetszett.

- Miért?

- Hogy kérem szépen Mester, más parasztruhát kell fölvennie, nem azt, amibe a Pártütőkbe tetszett játszani a bírót.

- Miért?

- Hát muszáj. Az igazgató úr kiadta.

Az öreg felhúzta a homlokára, a szép, simán domború, fiatalos homlokára kurta vastag szemöldökét:

- Micsoda marhaság ez! Nem mindegy ez? Nem mindegy az, hogy micsoda ruha? Én játszom!
- nem a ruha!

S többet egy szót sem szólt, szopogatta szivartalan száját.

A szerző fölszívta, mint a virágillatot, nagy karakterek, nagy művészek erői érződtek, mint istenszag... Én játszom, nem a ruha... Melegen nézett a Mestere s elcsapódott, úgy tétován, a nagy színpadon és sorra ölelgette a művészek kezeit, jóformán mindenki itt volt, akiket szeretett ezeken a deszkákon.

Az egyik kulisszánál összegubbaszkodva, pápaszemesen és plébánoska szigorúsággal ült egy prémkabátos öreg uracska.

- Jól fogják csinálni, - mondta vigasztalva és kis száraz legyintéssel, hunyorított hozzá a szeme, s fogatlan vékony szája.

A szerző megütődve nézte a magányos figyelőt, Gabányi volt.

Felduzzasztotta, megmozdította fogatlan száját, húsörös sovány arca olyan volt, beapadt, mint az öreg asszonyoké, száraz kis feje, ideges, pislogása befelé zárt, magában élő, társaságtalan elbabráló, eltűnődő, elpipiskedő, pénz megbecsülő kedves kis öreg úr. Ez is, ahogy belebökött abba, aki útjába került s szórakozottan, félvakon és a félhomályban méla pillantásával előtte baklászott, ez is olyan jellemző volt.

- Jó színész - mondta újra helybenhagyóan s odaintett a társaság legfiatalabbjára, aki a rendező előtt motólált kezével-lábával s valami groteszk mozdulatot próbált el próba előtt.

- Kedves mester... kedves Harpagon mester...

- Már kész vagyok a dologgal, - szólt érzékenykedés nélkül professzoros mozdulattal s úgy tett, mint aki érzéketlen, bók és hízelés iránt, - itt is van, megmutatom.

Felállt, lámpához ment, hátul a falak mögött, hogy ne lássák s kiszedett a belső zsebéből egy rakás papírt és rossz szemével vaklálva abból kiválasztott egy kis nyolcadrét nagyságú szeletet.

- Jó lesz?

A szerepének maszkja volt, dadogó, de karakterizáló vonásokkal felrajzolva, kurtára kopott csósz-fej.

- Csak a csizmával nem tudom mi lesz. Van egy nagyszerű táskám, a nyakamba, egy oláh pakulárnak a nyakából vettem le Erdélyben, a szűröm is meg van már. Csak a csizrát, kérem kisubickolták... És a viláért nem lehet egy jó nadrágot kapni, ez a direkciónak dolga volna, de az egész ruhatárban egy becsületes nadrág nincs. Hiába szerzek! Volt egy olyan rongyos, hogy öröm volt látni... Hát kérem, mindjárt megfoltozzák...

A szerző gyöngéden és szeretettel nézett a tiszta, kedves öreg úr szemébe, ahogy a szemüvege alatt bosszankodva nézett föl rá komolyan, olyan komolyan, mintha a világ legnagyobb ügyéről volna szó, olyan rendkívüli, olyan borzalmas komolysággal, hogy ebben már benne van a komikumnak egy tiszteletreméltó ereje.

- Boldogan él, édes mester?

- Dehogy, - s elkomolyodva legyintett, s eltette a papírt, - a feleségem nagy beteg, halálosan nagy beteg beteg... Ne is beszéljünk erről, menjünk dolgozni.

S a szerzőt egyszerűen otthagya, a fehér piszkos fal tövében s elbillegett leeresztett vállakkal... S a szerző most még jobban csodálkozott az életnek ezen a furcsa groteskségén, amely most úgy szívesen ütötte - s amit teátráliának hívnak.

Nyugat · / · 1931 · / · 1931. 12. szám

MÓRICZ ZSIGMOND: "BÉRELT SZAKASZ"

Ketten voltak a zsúfolt vonaton egy elsőosztályú kocsiban, amelyet az állomásfőnök előzékenysége juttatott nekik. Ott volt egy cédula is az ablakon, hogy «bérelt szakasz» s a folyosó tömve volt utasokkal, akik nem tudtak ülőhelyet sem kapni.

Ebben a kivételes fülkében, ahol úgy ültek egymással szemben, mintha az életben csak ők ketten volnának, akik bátran és szabadon lebegnek az élet felett, ő meg az alispán: uraknak, úriembereknek érezték magukat.

A szíve dagadt a büszkeségtől. Ez nagyon jó volt, ez a vasúti együttlét; így egymásra utalva. Az alispán úgylátszik ivott is egy kicsit, mert sose látta ilyen elevennek és közlékenynek.

- Hol beszéltél a miniszterrel? - kérdezte az alispán.

- Az nagyon furcsa volt, előbb a minisztériumban vártam rá, akkor átvittek a parlamentbe, - míg a miniszter bent volt, hallgattam is az ülést, - aztán megint vissza kellett menni a hivatalba, mert mire körülnéztünk, a miniszter sehhol se volt.

- Bent voltál a Házban?

- Igen, méltóságos uram.

- Legalább voltak?

- A karzaton.

Az alispán nevetett.

- Nem merem megmondani méltóságos uram, a Házban megszámláltam az embereket, mikor a kegyelmes úr beszélt, összesen tizenheten voltak.

Összenéztek és nevettek.

- Nem is tudom pontosan hány képviselő van.

- 244, a 245-ik most van választás alatt, hogy meghalt Unghy.

- Tehát akkor hiányoztak 227-en. Bent volt tizenhét, kint 227.

Újra nevettek.

- A parlament az ma nem munkahely. Mi dolgozunk, nem a parlament. A közigazgatáson van ma minden súly, - mondta az alispán.

- De mikor a miniszter nem beszélt, még azok is kimentek. Volt úgy, hogy heten voltak bent a teremben.

- Most már minden képviselő inkább a kerülete után néz. Most már biztos, hogy a nyáron meglesznek a választások, hát az érdekeit védi.

- Tavaly voltam bent, akkor sem voltak bent huszonháromnál többen.

- A képviselőnek nem a Házban van ma dolga, hanem a kijárásoknál. El nem tudod képzelni, hogy mennyit kell lótnia futnia. A kerület minden ügyes bajos embere csak a képviselőre számít. Mindent tőle kér, tőle vár. Minden képviselőnek tele van a zsebe elintézendő dolgokkal. Hanem a fene egye meg, az igaz, hogy más nem tud elintézni semmit, csak a képviselő. Mindenüvé bemehet és mindenki fél tőle. Az a sok ügyvéd, az itt él máma. Meg a mérnökök, ennek a kettőnek valóságos aranybánya a képviselőség. Meg a pénzügyi embereknél, meg a vállalatok vezetőinél. A földbirtokosoknak sem rossz, mert olyan dolgokat tudnak megszerezni, amihez közönséges ember nem jut hozzá.

- No de, méltóságos uram, nem az ország érdekében van a Ház?

- Az ország, az kínlódik, de a kormány dolgozik. Mindent készen kap a Ház, csak meg kell szavazni.

- Bizony az nagy munka lehet, - mondta ő kissé álnokul és kissé megalázkodva. Nem mert ellenzéki szót mondani, inkább hallgatott. Félt, hogy az alispánnak valami rossz véleménye ne támadjon felőle...

Az alispán ásított és unottan mondta:

- Na és hányan voltak az ellenzéken?

- Hárman, négyen.

- Na látod, ellenzék sincs.

Legyintett.

Ő azonban a parlamentben ujságírók közt ült, akik alaposan belegázoltak a jóvéleményébe. Ha valaki felszólalt, mindjárt kommentálták. «Ez kilépett az Egységes Pártból, mert már tudja, hogy el van ejtve, hát így akar magának kifelé népszerűséget csinálni. Most megy ellenzékbe...» «Ez az ellenzéki Padokról tart kormánydicsérő beszédet, hogy megmentse a kerületét. Hátha nem állítanak ellenjelöltet.» «Ez azért van úgy felháborodva, mert valami üzletet az ő körében nála nélkül intéztek el s ő nem keresett rajta.» «Ez azért támadja a főherceget, mert az ő kerületében már bejelentette, hogy fellép.»

Az alispánnak nem volt kedve ezekről a dolgokról beszélni, ő pedig hallgatott, pedig viszkedett a nyelve, hogy kimondja, amiket mondani szeretett volna.

De nem szólt s megvetően mosolygott önmagán emiatt. De hát, hogy szóljon? Az állásával játszik.

Kezdte megérteni, hogy lehet az, hogy az egész ország meg van véve.

Mindenki függ valami szálon s valami módon a kormánytól. Ő, mint városi főügyész annyira szolgálja a kormánynak, hogy egy szabad gondolata nem lehet. De csak erősödjön meg... De hogy lehet megerősödni?... Csak két módon: anyagi függetlenség és társadalmi függetlenség. Ha meg lesz a háza s lesz elég pénze...

Az alispán a zsebkendőjét ráterítette a plüs támlára s a fejét ráhajtotta és szunyókálni kezdett.

Ő is megpróbált aludni, de nem tudott. A gondolatok, mint a méhkas zúgtak benne.

Még azt is kár volt szóba hozni, hogy a Házban volt és hogy kritikája van arról, amit látott. Olyan könnyen kerül az ember gyanúba. Semmi köze hozzá. Ha sem a kormánypárt, sem az ellenzék nem törődik vele, mért búsuljon ő?...

Nagy az ország s neki csak a maga városa a világa. Mintha nem is az országba tartozna ez a város, ez annyira saját életet él és annyira szűk körű. Olvasni kezdte az ujságot, halkán, hogy ne zörögjön és egy vidéki polgármester nevét találta meg, akit az alispán azonnali hatállyal felfüggesztett. Végigolvasta a vádpontokat. Valamennyi anyagi természetű dolog a város kertgazdaság-vételénél a polgármester szabálytalanul járt el... Az óvoda építkezésénél szintén szabálytalanul járt el... A polgármesteri lakás számára való telekvásárlásnál szabálytalanul járt el... A hatodik vádpont szerint a városi alkalmazottakat a saját háztartásában foglalkoztatta... Idegeneknek engedte át használatra a város tulajdonát képező autót... Egyes szerződéses városi vállalkozók járandóságainak kifizetésénél kevesebb illetéket vontak le s így az államot károsodás érte... A város részére felhatalmazás nélkül vásárolt egy sokszorosító gépet... Szabálytalanságokat követett el a külföldi kölcsönök terhére történt építkezéseknél... És végre a legsúlyosabb vádpont, hogy a parcellázásoknál meg nem engedett módon anyagi előnyökhöz jutott...

Megdöbbenve olvasta újra s újra a vádpontokat. Egy sincs köztük olyan, ami náluk is elő fordult volna és egy sincs, aminek bűnügyi következménye lehetne... Fel fogják menteni, gondolta magában. Hajsza.

Így fel lehetne függeszteni akármelyik polgármestert, mert ez mind bizonyíthatatlan vád... Pletyka...

Úgy érezte e pillanatban magát, mint a vad, aki még szabadon cserkel a mezőségekben, de már valahol készítik a fegyvert reá.

Olyan ez az élet, mint valami dzsungel. Vadak élnek benne és marcangolják egymást és felfalják, akit lehet.

Itt senki sem ért alapjában semmihez. Itt az a baj, hogy mindenki olyan helyen áll, ahova nem készült. S aki ért valamihez, az sehol sincs. Egy volt osztálytársa volt az az ujságíró, aki a parlamentben felvilágosításokkal látta el. Az mindent tud és ma is csak politikai **riporter** a deresedő fejével. Ez magyarázta meg többek közt, hogy külföldön ahhoz, hogy valaki képviselő legyen, valóságos életiskolát kell kijárni. Kezdődik az arravalók kiválogatódása az agitációs iskolákban, ahol megtanulnak beszélni s megtanulják a politikához szükséges tudományokat. Mert ma az állam-kormányzás valóságos tudomány. Ezek a fiatal emberek lesznek a szövetkezeti és párttitkárok, gyűléseket szerveznek, vezetnek és hosszú idő kell, míg beletanulnak az emberekkel való bánásba. Ebben a munkában közben az állam egész élete megnyílik előttük. Megismerik az embereket, akik vezető szerepet töltenek be a parlamenti

munkában s biztos ítéletük van arról, kire mit lehet bízni, kinek mi a véleménye, ki milyen szerepre jogosult az államban... Ott a képviselőség a legmagasabb diploma egyúttal, amit hosszú, szívos munka árán lehet csak megszerezni. Ezzel szemben Magyarországon még nem volt választás. Itt minden képviselő társadalmi érdemei, kormány-szolgálati jutalmául kapja a képviselőséget. A megbízhatóság, nem a hozzáértés a fontos. A rokoni kapcsolat a legbiztosabb ismérve a megbízhatóságnak. S minél kevésbé ért valaki magához a politikai tudományhoz, annál megbízhatóbb. Itt szavazógépek kellene. Itt az állampolgároknak sohasem volt joga. Itt valamikor láncon kísérték szavazni a polgárokat. Nemcsak ma üres a képviselőház tanácskozása, üres volt az akkor is, mikor még teátrális parlamenti ülések voltak és zsúfolt Ház hallgatta a nagy vezérszónokokat. Akkor sem volt ellenzék. Kormányképes ellenzék csak pillanatonként állott elő s ha megtörtént, hogy egy koalíció, vagy egy teljes ellenzék kormányra jutott, az nem jelentett semmi fordulatot, mert újra csak a hozzá nem értők kerültek felszínre, akik nem hoztak nemzeti és állami új levegőt, hanem folytatták ugyanazon az úton a dolgokat, ahol a régi kormánypárt abbahagyta...

Hol lesz fordulat hát ennek a nemzetnek az életében?

Az újságíró arról beszélt, hogy ma már kezd az ifjúság foglalkozni a dolgokkal s ha ez az ifjúság kormányképes lesz, ez már fog tudni valamit csinálni... De hol van az még?

Ma, azt mondja, olyan világpolitikai áramlatok uralkodnak, hogy egy nemzetközi döntés úgy elsöpri a gazdasági erőket, vagy olyan vonalba állítja, hogy egy kis országnak a belső kormányzata valóban annyi sincs, mint a városok belkormányzatának a fontossága az ország politikájában. Mindegy, hogy a képviselőház mit határoz és mit dönt, a nemzetközi szerződések szabják meg az élet ütemét... A parlamentárizmus elvesztette a cselekvőképességét, helyi tünet. Akkor pedig valóban nem lehet egyebet tenni, csak annak a néhány embernek engedni át a teret, aki ott áll a kormány élén és ide vagy oda köti a nemzet sajkáját. A nagy vontató hajók majd elviszik valamerre az országot.

Félig lehunyt pillái alól nézte az alispán arcát. Csodálkozva látta, hogy ez egy tipikus gazdaarc. A sok vadászat, a sok szabad levegőn gyaloglás érdessé és apró vérerekkel átfutottá tette a bőrét... Olvasott ez az ember valaha valami könyvet?... Van véleménye az irodalomról? a tudományról? Mit tud ez a szellem újabb fejlődéséről? Semmit.

Ez csak egy élő ember, aki a maga szűk ügyei iránt érdeklődik. Aki nem lát tovább a megye határán és még ott sem tud semmit megfontolni és jól elintézni. Van valami bürokratikus séma, amely szerint kell végezni a dolgokat, de hogy jusson neki eszébe pl. olyan magasabb szempont, hogy azt a harmincezer munkást, aki a megyében munka nélkül van, munkához juttassa... Harmincezer ember, földmunkás, a legremekebb munkás anyag... Fel lehetne harmincezer emberrel építeni az országot. Útakat, házakat, iskolákat, múzeumokat. Mit lehet azt rögtönözve elmondani, hogy mi mindent... S ott töltik az egész nagy telet, ülnek a subájukban a fűtetlen lakásban és szíják a rossz csempészett dohányt, vagy a falevelet... Se földjük, se állatuk, se háziiparuk. Ahol van, ott is hiába dolgoznak. Hol van ennek az alispánnak olyan ötlete, hogy ügynöke legyen annak a háziiparnak, amit a megyéje szegénysége mégis elvégez. Nem is tud róla. Nem akar tudni. Csak mikor itt a nagy nehéz tavasz, mikor már elfogyott a vetőmag és minden falat kenyér s mikor már semmi se ment meg a tömeglázadástól, olyankor gondolnak valami inségakcióra s hozatnak ötszáz vagon burgonyát, hogy azt hat-hét fillérével kiozzák a nép közt, mert ha még ez sincs, akkor a vereskakas következik...

Nyugtalanul forgott s szerette volna, ha neki sem jutnának eszébe ilyen dolgok. Mért nem tud ő szintén olyan hízó és kövér lenni, aki nyugodtan alszik, mikor a ház tulsó vége ég s azt mondja: talán nem terjed idáig a tűzvész...

Talán neki is az a baja, hogy egy kis bort ivott.

Vagy attól a méregtől bomlott meg a feje, amit a régi barát csepegtetett belé?...

- Ha egy parlamenti tudósító nálunk fellép képviselőjelöltnek - mondta az ujságíró, - biztos, hogy azonnal egy ismeretlen földbirtokost állítanak szembe vele.

Ebben minden benne van. A keserűség, az irigység és az igazság. Egy ismeretlen földbirtokos ismeretlen az ujságíró előtt, de nem ismeretlen a kerületben. Ott jól tudják, ki az az ismeretlen földbirtokos. Mondjuk, van neki kétezer holdja. Kétezer holdon annyi ember van lekötve. Elkezdve a megye uraitól, akik vadásznak egy balekra, aki közülök vállalja a választás vesszőfutását. Vállalja a rengeteg költséget, amivel úgy megterheli a birtokát, hogy aztán az életben alig tudja valaha letörleszteni... És vállalja, hogy el fogja hanyagolni a gazdálkodását... Elidegenedik a családjától, mert kiszakítva a megszokott életéből, nagyobb luxussal és szabadabb erkölcsökkel él... Többet kell nyilvános helyeken vacsoráznia és a könnyű szerelmi lehetőségek megfertőzik a gondolkodását... S mire a ciklus lejár, ott áll megkoppasztva...

Mit ér ezzel szemben az a lehetőség, hogy ezt-azt kijárhat. Először is nem ért hozzá. Nem is tudja, mit kellene saját magának kitaposnia. Hiszen soha se volt jó gazda, mindig csak magyar úr volt, aki arra volt büszke, hogy senkinek sem szolgálja... Mire megtanulná a maga kárán, akkorára többet vesztett, mint amennyit nyerhetett... El van adva a birtoka... Ma már 500 pengő a teher holdankint mindenkinél. És 500 pengő kétszerannyi, mint amennyiért el lehet adni a földet. Ma már névleges birtokos a telekkönyvi tulajdonos...

De a hitelező, a takaréknak, a bank se tehet semmit. Próbáljon árverezni. Ki veszi meg?... Ha harminc birtokos összeáll, hogy nem fizet tovább kamatot, - a vidéki városok minden bankja felfordul.

Akkor mit tehetnek itt az emberek?

A parlamentben látta egy barátját. Odahaza mintagazda volt, az állatai mind törzskönyvezve vannak. A földjei rendben. Azt lehetett rá mondani, hogy ha nem száz százalékgig is, de nyolcvan százalékgig jó gazda. Mikor a szomszéd birtokosok negyven, vagy harminc, ha nem tíz százalékra becsülhetők. A népet véve az egy százalékosnak, mert a nép nem tud gazdálkodni. Mitől tudjon. Nem tanulta és ki van szolgáltatva a kapzsi üzletnek. A nyáron iskola-látogatási körúton volt, aratás után. Mindenfelé látott learatatlan földeket, amit ott hagytak, mert nem hozta meg egy hold a negyven kiló aratórészt. Ennek a birtoka akkor is magasabb termést hozott az országos átlagnál... S most egy hirtelen haláleset után behozták a Házba.

És most mi lesz vele? Itt ül. Még fiatal képviselő, hát kötelességének tartja, hogy bent üljön a Házban és hallgassa a szalmacsépelést. Otthon ő volt az, aki a legkorábban kelt, ő volt az, aki minden malacra vigyázott és minden adagolásnál ott volt a teheneknél. Most csinálják az emberei, amit akarnak. Ha soká lesz képviselő, úgy fog járni, mint a többi. Lehetetlen, hogy a gazdaságának kárára ne legyen az ő képviselőházi hallgatása. Hiszen nem tud beszélni.

Gyakorlati ember, aki a szívósságának és gazda-szorgalmának köszönheti, hogy ebben az elmúlt évben nem merült bele, mint a többi, az új adósságok mocsarába. Neki még hozott a föld húsz pengőt holdanként, míg a többi nagybirtokos mind ráfizetett. Minél nagyobb volt a birtoka, annál többet. Most ő is elindult ezen az úton, mert senki se merte vállalni már a képviselőiséget. Hiszen a legszerényebb választás belekerül húszezer pengőbe. Ki dob ki ennyi pénzt egy csonka időszakra? Még akkor pedig nem is tudták, hogy három-négy hónap múlva új választás lesz. Most újra fellép? Újabb húszezer pengő?

De még ha azt remélhetné, hogy az országnak hasznára tud lenni.

Erről szó sincs.

Valaha azt mondták, aki jó gazda magának, az bizonyára jó gazda lesz az országnak is.

De hisz ez egészen más dolog. Honnan tudja azt egy gazda, hogy mi kell az országnak? Honnan legyen csak egy ideája is az ország gazdaságára vonatkozólag. De még ha volna, akkor sem tehet semmit. Ott fog szavazni a nagy tömegben. A kormánynak egy szavazattal többje lesz, ez az egész. Hiszen mihelyt ellentmond, azonnal ellenzékbe kell mennie s ellenzékbe hogy menjen a nagybirtokos? S még ha menne is, akkor sem tehet semmit, mert az ellenzék olyan törpe, hogy soha semmi kormányjavaslatot meg nem buktathat. Kétszáznegyven képviselőből negyven sincs az ellenzék...

Nincs tehát más, mint beletörődni a megváltoztathatatlanba.

Az ország szekere megy, megy. Nem is szekér ez ma, hanem autó. Teherautó. Valaki ott ül a volánnál s az autó arra megy, ahova ő viszi...

Megy, ha megy. De minek menjen? Áll a garázsban. A soffőr pedig ül a bárban? Vagy elmegy vadászni? Mindegy.

Nagyon hosszú egy ilyen út, míg az alispán olyan jóízűen alszik, hogy a szája megnyílik és lassan horkolni is kezd.

Hát ő nem tehet semmit, az bizonyos.

Neki csak egy kötelessége van, anyagilag minél hamarabb biztosítani a sorsát. Rajta nagy teher van, feleség, három gyerek